

"לחייו ומותו של מקסימין" ושירים נוספים

מגרמנית: ירדן בן־צור ועמרי משורר הרים

שטפן גיאורגה (1868-1933) ידוע כאחד משלושת המשוררים המרכזיים בשפה הגרמנית ערב מלחמת העולם הראשונה (לצד הופמנסטאל ורילקה). הוא היה מתרגמו של בודלר לגרמנית, ועמד בקשרים תרבותיים מתמידים עם השכנה שמעבר לריין, שימש כעורכו של כתב העת החשוב "דפים לאומנות" ויסד את "מעגל גיאורגה", חוג אינטלקטואלי גברי שהשפיע עמוקות על החיים האינטלקטואליים בגרמניה במפנה המאה והתאפיין בנטייה ניכרת אל המיסטי ובזיקה אירוטית בין חבריו. גיאורגה האמין באידיאל של המשורר כנביא, כמטיף בעל חזון וכמחנך. הוא ראה עצמו כמעין משיח של רייך חדש, המונהג בידי אליטה אינטלקטואלית ואסתטית, שמורכבת בלעדית מגברים. הברית בין חברי החוג מושתתת על כניעותם למנהיג כריזמטי, בעל אידיאלים הלניסטיים, שיחתרו תחת הריקבון התרבותי של המודרנה.

מבחר זה נפתח בחלק מן המחזור שחיבר גיאורגה לזכר הנער מקסימיליאן קרונברגר המכונה "מקסימין". כשנתקל בו גיאורגה בבית משפחתו במינכן, מקסימין היה כבן שלוש־עשרה, ואילו הוא עצמו כבר היה משורר חשוב ונודע. גיאורגה חנך את הנער היפה בשירה ובאמנות, וראה בו את התגלמות השמימי בעולם יתום מאלוהים. כשמת הנער ממחלה סמוך ליום הולדתו השש־עשרה, הערצתו של גיאורגה לקרונברג אך גברה, והוא פרסם חוברת זיכרון (Maximin, ein Gedenkbuch), שכללה משירי העלם המת, לצד שירי קינה של גיאורגה עצמו, וביניהם "לחייו ומותו של מקסימין" (שנכלל מאוחר יותר בקובץ "Der siebente Ring"). בשירים, העמוסים באלמנטים נוצריים וברמזים מעלילות ישוע הנוצרי, ניכר חינוכו הקתולי של גיאורגה. בולטת גם אמונתו של גיאורגה כי במותו הנציח מקסימין את היפה והרוחני בעולמו, שאינו נשחת ומתקלקל, וניצב כאידאל נצחי בעבור האנושות כולה. ובמילותיו של גיאורגה עצמו בהקדמה לחוברת הזיכרון: "במקסימין זיהינו את ייצוגם של נעורים רבי כוח, כפי שחלמנו אותם... נעורים שיכולים ליטול את מורשתנו ולכבוש ממלכות חדשות". כל שירי המחזור לזכר מקסימין תורגמו על ידי ירדן בן־צור.

המשך המבחר, בתרגומו של עמרי משורר הרים, לקוח משלבים שונים ביצירתו של גיאורגה. כך לדוגמה, שניים מהשירים לקוחים מאחד מספריו הנודעים ביותר: "Der Teppich des Lebens und Die Lieder von Traum und Tod" (1908), שנחשב לספר הקלאסיציסטי ביותר שלו, ומסמן את הסתת המיקוד בשירתו מההתבוננות בטבע להעמדת האמנות ודמות האמן במרכזה. מקורבו של גיאורגה, המבקר החשוב פרידריך גונדולף כתב על הספר: "כתיבה בטוחה, עקבית, ולא תנודתיות הקצב הכנוע והאחיד של הרגש, המשוקע במלודיה – 'מצב' פואטי קבוע, בניגוד להשראה של 'הזדמנות'".

הספר מורכב משלושה שערים, שכל אחד מהם בנוי מ־24 שירים זהים במבנם ובמשקלם. החלק הראשון, "Vorspiel", שממנו לקוח השיר הנפתח בשורה "אֶצֶל עָלַי מִשֵּׁב הַיּוֹד־חַג אֲדִיר", עוסק בניסיון המשורר למשול ברצונו, ובנוי כדילוג עם מלאך, שמייצג את הקריאה לפעולה. הוא נפתח בהופעתו הצעירה של המלאך ומסתיים בסצינה שבו הוא מלווה את המשורר אל מותו. "Die Lieder von Traum und Tod", השער האחרון בספר, שנחתם בשיר "חלום ומיתה", עוסק בניסיון החיים של המשורר, ובשיאו מגיע לכדי האלהה של החיים הפואטיים. הוא מתחיל בהסתכלות פרטנית בשעה אחת ומסתיים בהסתכלות רחבה בחיים שלמים, בשיר המסיים.

השיר "המילה" לקוח מתוך קובץ השירה האחרון של המשורר, שפורסם ב־1928, לרגל יום הולדתו השישים: "Das neue Reich". השיר זוכה לתשומת לב יתרה מאז דיוניו של היידגר בחיבורו "המילה" מ־1958, ככזה שמציע להבין כתיבה פואטית כהליך מתמיד של תרגום. חשוב לציין כי לכותרת "הרייך החדש", אין משמעות פוליטית או גיאוגרפית, והיא נועדה להצביע על האידיאל האוטופיסטי של גיאורגה לייסד חיים שיושנתו על איזון קוסמי בין הגוף לרוח, או בניסוחו של המשורר: "האמצע החדש". הנאצים השתמשו, בעיוות מה, באידיאלים שבוטאו בעיקר בשני ספריו האחרונים, כמו האדרה של גבורה מלחמתית, קורבן עצמי והתשוקה לחידוש של "גרמניה הסודית", שקורסת תחת עולה הדביק של המודרניות. אך בפועל, הספר, כשאר ספריו של גיאורגה, אינו משקף חתך כרונולוגי אחיד, ורבים מהשירים בו נכתבו עוד ב־1905 ולא יאוחר מ־1924.

יב"צ

לחייו ומותו של מקסימין: הראשון

תרגום (שיר זה והבאים אחריו): ירדן בן־צור

אֶת עֵינֵיכֶם חֲלוֹם רְחוֹק טִשְׁטֹשׁ
וּלְחַלְקָה קְדוּשָׁה שׁוֹב לֹא תִשְׁעוּ.
בְּקַרְבֵיכֶם מִשֵּׁב הַסּוּף רוֹגֵשׁ –
זְקַפּוּ רֵאשׁוֹכֵם! הֲרִי עוֹד תִּוָּשְׁעוּ.

הַתְּאֻחָדוּ, כִּי פֶסֶה מוֹעֵקָה,
הַסְּמִיקוּ אֶל מוֹל הוֹד שְׁנַעֲשֵׁשׁ:
כִּי הַאֲזַנְתֶּם לְבַת קוֹל דְּקָה
וּפֹה הָאֵל לְמַצְחֶכֶם נִשֵּׁק.

בְּסַחֵב גִּבְכֶם מִשָּׂא שְׁנָה קָרָה
פֶּרֶץ נֶס רַעֲנָן, אֲבִיב נִשָּׂא,
עִם יַד־פְּרָחִים, תִּסְרְקֶת בְּעֵרָה
נִגְלָה הָאֵל וְאֵל בֵּיתְכֶם פֶּסַע.

וְכִי נִבְחַרְתֶּם – אֵל תִּבְכוּ לְהִבָּא –
שְׁסַתֶּם יְמֵיכֶם נִמּוּגִים לְדוֹי
שִׁבְחוּ עֵירְכֶם שְׂאֵלָהִים נוֹלַד בָּהּ
שִׁבְחוּ זְמַנְכֶם שְׂאֵלָהִים בּוֹ חִי.

השני: עלייה לרגל

מנהרת אין תקנה, ברציף עקר
 במבוך המדרגות והחצר –
 מה מִחפש ברב יראה הנר?...
 הן כאן עמד ערשו של המבשר.

במרבע נבנה, שבו תלים
 של דשא מציצים מהאספלט
 לצד שיחים גוזזים לרע, פרחים דלילים:
 מבטף בראשונה לאור מלט.

הכפר אבק ורעש להבה
 שוקקת כרכרות, הלמות פרסה...
 כמו שחנה אז את מרים סחבה
 גם אותה כמו בשוגג האם תשא.

אז, כשפרץ אביב אפר-כסוף
 נפל הטל, ובשם משמים
 לכל הילדים כחל-כסוף
 חיכו פרחים דלילים, בנפף ידים.

אל בית לכלם נכסף ימים
 ראינו ראש חשוף, היכל עירם
 ממנו גחת לעולם... החכמים
 אף לאסם חזר כוכב-מרום!

השלישי

כי תשמרנו
 בהדרה גבה הלב
 נעשית אחד
 עם מלה שמלמעלה דברה
 ושאלנו בכל
 פסיעותינו, חסדי מדתה.
 כך עשה משרתם
 לעשיר את חיוף המלכים.
 אף הערב שוקע
 בזכרונה המקדש:
 אז רועד געגוע
 אז אוחזות הזרועות אחריה
 אז מושכות השפתים
 אל זו שעודה אנושית, תמונתה
 כמו היית עדין בינינו
 כמו היינו בכל זאת אחים!

את מקהלת שמים נוגנת זה כבר תשמע,
או שקט בקשת, לנפש מרב המלה
שבה, ידידי המומר, לא תעיר היא חמה –
ומרעש קודח אלינו תברח, לגולה.

כי תקרא לנו, בוכים בחשך:
לשערים! אל על!
נצנוץ נרות חור נדון לעשק,
סדור קבורה ננעל!

או לשקט הטוב של היום השביעי תקדש
עם יומנו תשרה כתמיד בידידות רחוקה.
רק זה הסימן אוהבים מעולם לא נטש
שארצנו לך לא תסב רק דכי מועקה:

בימי חייה על הארץ לנת
בחזק ובאור
נתיב תחיה מן המתים סמנת
הקמת לנו דור

כשבינות כוכבים רגלה זה מכבר טופפה
קרן מלמטה פלחה במרכז את גופה,
כשעינה השמימית עד אישון במים הוצפה
קולה אז עלה ונגן בעצבות נדחה:

מזכרון היפי שהיינו
שבנו עוד זרח
ומכמיתה, קריאת הגוף: זכינו!
פסעת מחיה.

אביב. מעולם לא פתית אותי כעכשו!
לו היו שוב שלי נצני חדש מאי
רק עוד פעם לראות זאת אתכם, שאהב
הפרחים היקרים, בגבול ארץ שמי!

בזהר אורות קפואים היית לנו
שרפה בשדה דרדר,
הודות לך ורדי תמיד קלענו
בנשב אביב תדהר.

לצורתך החדשה הסכנו
היא שרה שיר הלל,
מדריך צלליות גונחות נצלנו,
ויחד נגאל.

בכאבים המפרידים נכפר –
ודוי בוער מגר.
נשפך פרחים רבים מספר
עד קברה יסתר.

השישי

שִׁמְךָ יוֹצֵא לְתִהְלָה
לְצַרְףּ מוֹחִינוּ לִלְבָב..
מִתְהוּם נִצַּח אֶפְלָה
מִמְרִיא דְרָכֵי גּוֹפֶךָ כּוֹכֵב...

כִּי הוּבְלַתְנִי גִיל שְׁלוֹחַ
בְּדֶרֶךְ חֶרֶף חֲשׂוּכָה
אֵל אֵי נִפְלֵא מְכַל לְנוֹחַ
שְׁטוּף בְּנִצְנֵי פְרִיחָה.

רְכוּשֶׁךָ שִׁפַּע נִסְתָּר
מְצַאֵת הָאֶחָד אֶתְךָ
אֶהְבְּתֶךָ עַל הַמְשֻׁמֵּר
הֵיטָה קִשׁוּט לְפְרִיחֶתְךָ.

תרגום (שיר זה והבאים אחריו):
עמרי משורר הרים

שִׁמְחַת הַחַג קָרְאָה בַּיַּעַר
קָרְבַּן הַבְּכוּרִים הִבְהֵל
מִמֶּנּוּ אֵשׁ זִנְקָה כֶּסֶּעַר
נוֹתֵר לִי רַק קִצָּה זֶהָר דָּל.

*

הַתּוֹסִיף עַל־גְּבֵי הַקְּרַקַּע הַקְּרַחַת
לְדָרֵשׁ צְבָעֵי־קֶדֶם עֲזֵי תְאָרִים,
לְשַׁחַר לְפָרוֹת בְּצִיָּה הַנְּדַחַת
וְלִקְצֹר שְׁבָלִים מְקִי־צִים נְקֻבְרִים?

בְּרָגִים נִתְזוּ מַעֵץ צְחִיחַ
בְּלֶהֶבֶת תְּנוּפָה עִקְשָׁה
אֵשׁ חֲצוּיָה כֶּסֶּתָה בְּפִיחַ
טְרוּפַת תְּשׁוּקַת הָאֱלֹהָה.

מִהָהָר אִזּוּ שׁוֹב אֲשַׁקִּיף
אֵל זֶה, לְשׂוֹא יִצְרֵי שׂוֹאֵל:
אֵל אֶרֶץ רְחוֹקָה – מִטִּיף
שְׁקָם לִי מִהָעֶרְפֶּל.

הַסְתַּפֵּק, אִם רַק דְּרֶךְ רִדִּיד שֶׁל צְלָלִים
תִּחְזָה בַת־נִצְנוּץ מִשְׁפָּעָה שְׁעֵדָנָה
וּבְעֵד הָאֲוִיר הַנִּלְאָה, גּוֹאֲלִים
רוּחוֹת מְרַחֲבִים יְהִמוּ בְעֵדָנָה.

בְּטָהָר הַמְקַדֵּשׁ יִזְהָר:
אֶתְךָ מִבֵּיט... בְּבוֹשׁ בְּרַח
זֶה, לְאֲבוּס הֵיךָ הוּא זָר
נִשְׂאָר רַק מִי שְׁכֻמֹּר גָּח...

וּרְאֵה! הַיָּמִים שֶׁבְקוּרוֹתֵינוּ
כִּפְצָעִים בְּעָרוֹ, בְּמַהֲרָה מִתְאֲדִים..
אֵךְ כָּל הַדְּבָרִים אוֹתָם פָּרַח כְּנִינוּ
אֶצֶּל הַנְּבִיעָה הַדְּמוּמָה מִתְאֲגָדִים.

המילה

דְּבַר-פְּלָאִים מְמַרְחֵקִים אוּ מַחְלוּם
הֵבֵא הַבְּאֵתִי עַד לַפְּאֵת אֲרֻצֵי הַלּוּם

שׁוֹחַר צְפַתִּי שֶׁהַנּוֹרָנָה הָאֲמּוּרָה
תִּמְצָא אֶת שְׁמוֹ בְּמִצּוּלוֹת שֶׁל בְּאֵרָה –

אַחַר יְכַלְתִּי בְּחֻזְקָה בּוֹ לְאַחֵז
עֲתָה פָּרַח הוּא וְזֶהֱר מְלֵא הַמַּחֲוֹז...

וּפְעַם שְׁבַתִּי מִמְסַע טוֹב וְנָעִים
עִם אֲבֹנֵי-חֶן מֵה־עֲנָגָה הֲרַת־שְׁפָעִים

עַת אֲרַכֶּה חֲפֵשֶׁה וְכֹה לִי תִבְשֹׂר:
"לֹא תִלּוֹן אַחַת כְּזוֹ בְּתֵהוּם הַבְּאֵר"

מִיָּד חֲמֻקָה הִיא מִיָּדִי וְנִעְלָמָה
וְהָאֻצָּר לְעַד הַפְּסִידָה הָאֲמָה...

כִּי לְוַתּוֹר נִפְשִׁי בְּעֶצֶב הַסִּתְגָּלָה:
מֵאֻמָּה אֵינִי, אֵי נַעֲדַרְת הַמְּלָה.

חלום ומיתה

בְּהִלֵּל וְהִדָּר עוֹלָמְנוּ נַעוֹר!
גְּבוּרִים, בְּמִצָּר וּבְגִבְעַע נִשְׂרֹר,
בְּלִי מוֹשֵׁל, צְעִירָה וְרַמָּה כִּי הָרוּחַ
מִבִּיטָה בְּכָרִים וּבְמִשְׁבְּרֵי-כַח.

וּבְדֶרֶךְ נְגוּז חַזִּיוֹן, גִּזְ נִתְּץ
שְׁכָרוֹן וְכָאֵב יִרְעָדוּ בְּחִיל עֵז.
שְׁצוּנָה, יֵאָנַח יְהִגָּה וְיִכְרַע:
"הַבְּרַכָּה הַהִלֵּל הַכּוֹכֵב לִי הַנֶּהָד"

אִז חֲלוּם גָּאוּה נַעְלָה עַל יִשְׁגָּא,
אֶת הָאֵל שְׁבַחְרוּ בְּעֻזּוֹ-לֵב יָפָה.
עַד שְׁקוּל יְדִיחֲנוּ לְמִטָּה לְתֵהוּם
וְכָל אִישׁ מוּל הַמּוֹת נֶצֶב קִט עִירוּם.

כֹּה סוֹעַר וְהוֹלֵם וּבוֹרֵק לְהֵט־רֶשֶׁף
עַד שְׁעָה רְחוּקָה בְּהַ בְּרַקִּיעַ הַנִּשְׁפָּה
יִתְאַחֲדוּ לְגִבִּישׁ-אוֹר בְּאַבְחָה נִשְׁקָטָה:
הוֹד הִלֵּל שְׁכָרוֹן דְּוִי חֲלוּם וּמִיתָה.

כְּרִי הַקְּוִץ חֲרִבִים מְזֻדָּן לְהַבֵּת.
הַתְּלַתְנִים בְּנִתִיב גְּדָה בְּטוֹשִׁים כַּעַת
תְּמוֹנַת רֵאשִׁי סְתוֹר מִבֶּץ צְמִיג נִשְׁקַפֶּת
בְּנֶהֱר־חַקְלִיל עֶכוּר מְרַעְמִים סָרִים.
אַחַר לִילוֹת טְרוּפִים פְּגוּמִים הֵם הַבְּקָרִים:
גְּנֵת־חֲמֻדָּה בְּתוֹךְ הַדְּחַס מִתְעַרְפֶּלֶת
עֵצִים מְלֹאוּ מִשְׁלֵג־רַעַל לֹא בַעַת
וְעִפְרוֹנִי מִפִּיק צְלִילִים חֲסָרֵי תוֹחֶלֶת.

בְּצַעַד־עֶדֶן אִזו תִּפְסַע אֲרָחוֹת אֲרֻצָּנוּ
מִן הַגְּוִנִים שֶׁתְּצִיר מֵהָ יִתְבַּהֵר.
כִּי־צַד לְקֻטֶּף הַפְּרִי מִבֶּד עוֹלֹז תוֹרְנוּ
תְּצוּד הַצֵּל שֶׁמְזוֹדְחַל בְּחִשְׁכָּה...
עַל אֲדוֹתֶיךָ מִי יָדַע – עַל דְּמֵי זִיוֶךָ –
אִם לֹא אֲכַרְךָ כְּאוֹת תּוֹדָה לְךָ הַפְּתָר:
כִּי בִימֵים יוֹתֵר מִשְׁמֹשׁ לִי תֵאָר
בְּעֶרְבִים יוֹתֵר מִכָּל כּוֹכְבֵי הָאֵתֶר.

אֶצֶל עָלִי מִשֵּׁב הוֹד־חַג אֲדִיר
הָשֵׁב לִי זֶה הַלֵּהֵט שֶׁמְצַעִיר הוּא
עִמָּם אֵי־אִז כִּנְפֵי־יְלָדוֹת הַמְרִיאֵו
מֵרֵאשׁוֹנֵי הַבֶּשֶׂם לְהַקְטִיר.

אֲשַׁחַר לְנִשְׁם רַק בֶּשֶׂם יִשׁוּתָךְ.
בְּהִיכְלִי קִדְשֶׁךָ נָא כְּלֹאֲנִי!
מִשְׁפַּע שְׁלַחְנֶךָ פְּרוּר רַק תִּנְנִי!
מֵאֶפֶל תִּהְיוּם, זֹו תִּחְנַנְתִּי לָךְ.

וְהוּא: מֵהָ שְׁעֵתָה מִסְעִיר אֲזִנִּי
הוּא רִיב שֶׁל מִשְׁאָלוֹת שְׂאִין יוֹתֵרוּ.
לְהַעֲנִיק דְּבָרִים לְכֶם יִקְרוּ
לֹא תִפְקִידֵי הוּא, כִּי מִתַּת חֲנִי

בְּכַח לֹא תִשָּׂג, זֹאת דַּע לְךָ!
אֲךְ אֶת בְּרַכְיוֹ לְפִתִּי עִם הַזְרוּעַ
וְקוֹל שֶׁל עֲרֻגוֹנוֹת עִזִּים שׁוֹעַ:
אִם בְּרַכְתִּנִּי, אֲזוֹ אֲשַׁלְּחֶךָ.